

Ochrana informácií prostriedkami trestného práva procesného^[1]***Protection of information by means of criminal procedural law*****Prof. JUDr. Peter Polák, PhD.****Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva****Ústav verejného práva****Abstrakt**

Trestné právo poskytuje právnu ochranu informáciám predovšetkým tým, že postihuje sankciami tie osoby, ktoré závažným spôsobom porušujú právne pravidlá nakladania s chránenými informáciami. Ide spravidla o informácie chránené v záujme fyzických osôb, ale aj v záujme celej spoločnosti, ktorých porušenie má charakter trestného činu. Ochranu informáciám však poskytuje aj trestné právo procesné. Obsah príspevku tvoria odpovede na otázky akými prostriedkami a akým informáciám poskytuje ochranu informáciám v trestnom konaní trestné právo procesné.

Annotation

Criminal law provides legal protection for information, in particular by sanctioning those who seriously violate the legal rules for handling of protected information. This usually applies to information protected in the interests of individuals, but also in the interests of the society as a whole, the violation of which is a criminal offense. However, protection of information is also provided by criminal procedural law. The content of the article consists of answers to the following questions – by what means and what information in the criminal proceedings is protection provided for by the criminal procedural law.

Kľúčové slová

Ochrana informácií, ochrana informácií v trestnom konaní, poskytovanie informácií o trestnom konaní, prístup k informáciám v trestnom spise, verejnosť konania na súde, zákaz výsluchu, ochrana informácií o ohrozenom a chránenom svedkovi

Keywords

Protection of information, protection of information in criminal proceedings, provision of information in criminal proceedings, access to information in criminal records, public proceedings in court, prohibition of questioning, protection of information on endangered and protected witnesses

Úvod

Ak sa hovorí o ochrane informácií prostriedkami trestného práva, tak laická, ale spravidla aj odborná verejnosť, chápu tento pojem ako ochranu založenú na trestnom postihu tých subjektov, ktoré svojimi konaniami porušili pravidlá nakladania s informáciami a naplnili tak znaky skutkovej podstaty niektorého z trestných činov. Možno to povedať aj tak, že ide o ochranu informácií prostriedkami trestného práva hmotného. Takéto chápanie trestnoprávnej ochrany informácií je

zúžené, pretože informáciám poskytujú ochranu aj normy trestného práva procesného. Treba ale v tejto súvislosti uviesť, že nie všetky informácie súvisiace s trestným konaním sú chránené, respektíve aj tie, ktoré sú chránené, nemusia byť chránené vo všetkých štádiách trestného konania. V prípade chránených informácií ide spravidla o informácie, poskytované jednotlivým subjektom v rámci trestného konania a o informácie poskytované o trestnom konaní.

Jedným zo spôsobov ochrany informácií v trestnom konaní je aj striktné dodržiavanie pravidiel zverejňovania informácií o trestnom konaní. Poskytovať ochranu informácií súvisiacich s trestným konaním je možné aj dôsledným uplatňovaním zásady prezumpcie neviny. Podobnú úlohu má aj uplatňovanie zásady verejnosti konania pred súdom. Ďalším zo spôsobov ochrany informácií v trestnom konaní je ochrana informácií o osobe svedka a o osobe poškodeného, ako aj uplatňovanie práva týchto subjektov na informácie slúžiace na ich ochranu. Chrániť informácie o trestnom konaní možno aj aplikáciou procesných inštitútov práva svedka odmietnuť výpoveď a zákazu výsluchu svedka. Značný význam pre ochranu informácií o trestnom konaní má aj úprava nazerania do trestných spisov.

I. Poskytovanie informácií o trestnom konaní

Pravidlá poskytovania informácií o trestnom konaní sú upravené v § 6 Trestného poriadku. Podľa § 6 ods. 1 Trestného poriadku „sú orgány činné v trestnom konaní a súd povinné informovať verejnosť o trestnom konaní poskytnutím informácií oznamovacím prostriedkom. Pri tomto informovaní však musia dbať na ochranu utajovanej skutočnosti, obchodného tajomstva, bankového tajomstva, daňového tajomstva, poštového tajomstva alebo telekomunikačného tajomstva“.

Ustanovenie § 6 ods. 1 Trestného poriadku teda poskytuje orgánom činným v trestnom konaní a súdom oprávnenie informovať verejnosť o trestnom konaní, a to poskytnutím informácií oznamovacím prostriedkom. Zároveň však z tohto ustanovenia vyplýva pre tieto subjekty trestného konania jednoznačná povinnosť, a to dbať pri informovaní na ochranu utajovaných skutočností, obchodného tajomstva, bankového tajomstva, poštového tajomstva, daňového tajomstva alebo telekomunikačného tajomstva. V súvislosti s určením limitov poskytovania informácií o trestnom konaní treba mať na mysli aj obmedzovacie ustanovenie sprístupňovania informácií o trestnom konaní podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám^[2], konkrétne to, že sprístupniť nie je možné informácie, týkajúce sa rozhodovacej činnosti polície, prokuratúry a súdov.^[3] Do tejto skupiny nepatria len informácie o výsledku rozhodovacej činnosti, teda informácie o vydaných rozhodnutiach, ale patria sem aj informácie súvisiace s postupom vyšetrovania a dokazovania, ako aj poznatky o konkrétnych procesných úkonoch.

Z ustanovenia § 6 ods. 2 Trestného poriadku vyplývajú ďalšie limity poskytovania informácií o trestnom konaní. Ide predovšetkým o možnosť utajenia takých skutočností, ktoré by svojim obsahom alebo povahou mohli resp. by mali za následok zmarenie alebo sťaženie objasnenia predmetnej vyšetrovanej veci, či celého vyšetrovania. Ďalším obmedzením poskytovania informácií o trestnom konaní, ktoré má základ v ustanovení § 6 ods. 2 Trestného poriadku, je povinnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov dbať na to, aby nezverejňovali chránené osobné údaje^[4] a ani skutočnosti súkromného charakteru, najmä rodinného života, obydli a korešpondencie, ktoré priamo s trestnou činnosťou nesúvisia.

Zákondarca v súvislosti s povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní a súdov dbať na to, aby sa nezverejňovali chránené osobné údaje a skutočnosti súkromného charakteru v poslednej vete ustanovenia § 6 ods. 2 Trestného poriadku, im ukladá osobitne dbať na túto povinnosť ak ide o záujmy maloletých^[5], mladistvých^[6] a poškodených^[7]. Dokonca v závere dikcie tohto ustanovenia je výslovné uvedené, že „osobné údaje týchto osôb sa nezverejňujú“.

Limitujúcou skutočnosťou pri poskytovaní informácií o trestnom konaní je podľa ustanovenia § 6 ods. 2 Trestného poriadku aj dodržiavanie zásady prezumpcie nevinu a podľa § 6 ods. 3 Trestného poriadku aj uplatňovanie zásady verejnosti v konaní pred súdom. Podrobnosti o týchto limitoch informovania o trestnom konaní sú uvedené v nasledujúcich častiach príspevku.

Osobitné pravidlá pre poskytovanie informácií o trestnom konaní súvisia so zvláštnymi situáciami, ktorými sú poskytovanie takýchto informácií justičným orgánom členských štátov Európskej únie (§ 6 ods. 5 TP) a poskytovanie takýchto informácií o trestnom čine spáchaným v súvislosti s účasťou na verejnom športovom podujatí správcovi informačného systému o bezpečnosti na športových podujatiach (§ 6 ods. 6 TP).

V prípade ak orgány činné v trestnom konaní poskytujú informácie z trestného konania orgánom členských štátov Európskej únie, ktoré sú oprávnené podľa svojho vnútroštátneho práva na predchádzanie a odhaľovanie trestnej činnosti, zisťovanie páchatel'ov trestných činov a na vyšetrovanie trestných činov, vykonávať právomoci a prijímať donucovacie opatrenia v súvislosti s takýmito činmi podľa osobitného predpisu, môžu odmietnuť poskytnutie informácií z tých istých dôvodov, ako sú uvedené v § 6 ods. 1, 2, a 4 Trestného poriadku (§ 6 ods. 5 TP). Ako je z tejto zákonnej dikcie zrejmé, tento postup a podmienky jej splnenia sa vzťahujú len na orgány činné v trestnom konaní. Čo sa týka povinnosti súdu poskytovať informácie pri trestnom čine spáchanom v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí vzťahujúcom sa na športové podujatie, tak súd o odsúdení upovedomí správcu informačného systému o bezpečnosti na športových podujatiach podľa osobitného zákona a v rozsahu podľa osobitného zákona (§ 6 ods. 6 TP). Ako je z tejto zákonnej dikcie zrejmé, táto povinnosť a podmienky jej splnenia sa vzťahujú len súdy. Osobitným zákonom sa v tomto prípade rozumie zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a správcom informačného systému o bezpečnosti na športových podujatiach sa podľa § 22 ods. 1 tohto zákona rozumie národný športový zväz futbalu a národný športový zväz hokeja, ktorí sú povinní vytvárať a prevádzkovať informačný systém o bezpečnosti na športových podujatiach.

Nakoniec je treba upozorniť na to, že právny rámec pre postup o odmietnutí poskytnutia informácií o trestnom konaní zo strany orgánov činných v trestnom konaní a súdov vytvára ustanovenie § 6 ods. 4 Trestného poriadku.

II. Uplatňovanie zásady prezumpcie nevinu ako spôsob ochrany informácií o trestnom konaní

Prezumpcia nevinu je v trestnom konaní považovaná za jednu z jeho základných zásad, ktorá sa prelína jeho celým priebehom. Zásada prezumpcie nevinu je vymedzená Trestným poriadkom v § 2 ods. 4 prostredníctvom pozitívnej formulácie, z ktorej vyplýva, že „každý, proti komu sa vedie trestné konanie, sa považuje za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu“. Aplikáciou takto formulovanej zásady sa chráni každá osoba pred vyslovením výroku o vine bez toho,

aby bola vina takejto osoby preukázaná v súlade so zákonom.^[8] Aj keď z hľadiska povahy tejto zásady vyplýva, že na osobu, voči ktorej sa vedie trestné konanie, sa hľadí ako na nevinnú, neznamená to, že počas priebehu trestného konania nemôžu súdy alebo orgány činné v trestnom konaní nadobudnúť presvedčenie o vine takejto osoby. V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že orgány činné v trestnom konaní a súdy majú povinnosť voči obvinenému vystupovať nestranne a nezaújať.

Uvedená zásada primárne slúži na zaručenie zaobchádzania s osobou, voči ktorej sa vedie trestné konanie, ako s osobou nevinnou. Prostredníctvom tejto zásady sa nevylučuje možnosť zásahu do základných práv obvineného. To znamená, že pre zabezpečenie účelu a priebehu konania môžu byť v intenciách zákona a za splnenia podmienok určených Trestným poriadkom, voči obvinenému použité rôzne zaisťovacie opatrenia, ako napr. väzba, zadržanie, osobná prehliadka alebo domová prehliadka a iné. Dodržiavanie zásady prezumpcie neviny taktiež nevytvára prekážku, aby orgány činné v trestnom konaní a súdy nenadobudli v priebehu trestného konania na základe zistených a vykonaných dôkazov zákonom požadovaný stupeň presvedčenia o vine osoby, proti ktorej sa trestné konanie vedie. Napríklad v prípade vznesenia obvinenia podľa § 206 ods. 1 Trestného poriadku musí policajt na základe zisteného skutkového stavu veci nadobudnúť presvedčenie, že je dostatočne odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba. Podobne aj prokurátor, ak chce podať na obvineného obžalobu, musí na základe skutkového stavu trestnej veci nadobudnúť presvedčenie, že postavenie obvineného pred súd je dôvodné.

Už tieto uvedené skutočnosti naznačujú, že dôsledné dodržiavanie zásady prezumpcie neviny je jedným z procesných nástrojov ochrany informácií o trestnom konaní. S dodržiavaním zásady prezumpcie neviny sú však spojené aj konkrétne pravidlá nakladania s informáciami vzťahujúcimi sa na osobu osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie. S ohľadom na zásadu prezumpcie neviny je neprípustné zverejnenie obvinenia ešte pred oznámením tejto informácie podozrivému. V prípade, ak je verejnosti aj napriek týmto skutočnostiam známe celé meno a priezvisko podozrivej alebo obvinenej osoby, je veľmi potrebné, aby sa informácie o prípravnom konaní, ale aj v konaní pred súdom podávali takým spôsobom, aby bolo zrejmé, že platí zásada prezumpcie neviny. Orgány činné v trestnom konaní sú zároveň podľa zákona o ochrane osobných údajov povinné urobiť potrebné opatrenia, aby zabránili nepovolaným osobám v prístupe k informáciám o poškodenom.

III. Uplatňovanie zásady verejnosti v konaní pred súdom, ako spôsob ochrany informácií o trestnom konaní

Na inom mieste tohto príspevku je už spomenuté, že trestné konanie sa ako celok delí, a to jednak na dve základné časti, ktoré sa potom ďalej členia na štádiá. Je všeobecne známou skutočnosťou, že prvá časť trestného konania sa nazýva predsúdne konanie a delí sa na štádium postupu pred začatím trestného stíhania a na štádium prípravného konania. Druhá časť trestného konania sa nazýva konanie pred súdom a člení sa na štádium preskúmania obžaloby a predbežného prejednania obžaloby, štádium hlavného pojednávania, štádium opravného (odvolacieho) konania a štádium vykonávacieho konania.^[9]

To podstatné, čo pre priebeh predsúdneho konania z hľadiska skúmanej problematiky platí, je, že je neverejné. To je zásadná okolnosť, ktorá ovplyvňuje aj možnosti ochrany informácií v oboch jeho štádiách. Z hľadiska charakteru týchto štádií sa to týka predovšetkým prípravného konania.

Neverejný tohto štádia trestného konania sa odôvodňuje predovšetkým ochranou verejných a súkromných záujmov v záujme naplnenia účelu prípravného konania. V zmysle týchto skutočností možno použiť známu frázu, že „povešť osoby je plne chránená tajnosťou konania len za predpokladu úplnosti. V prípade prieniku určitých informácií na verejnosť, ktoré by mohli mať za následok veľmi nepresné dohady a hypotézy postavené na čiastočných, nepresných alebo skreslených základoch je prospešnejšie, ak príslušný orgán, aj za cenu možnosti porušenia niektorých princípov, uvedie veci svojim vyjadrením na pravú mieru“.^[10]

V súčasnej dobe je povaha absolútneho utajenia prípravného konania až po hlavné pojednávanie nereálna, pretože sloboda prijímania a rozširovania informácií je osobitou črtou našej spoločnosti. Požiadavka transparentnosti súdneho konania v demokratickej spoločnosti nevylučuje ani prípravné konanie. Preto je potrebné v konkrétnych situáciách ustúpiť potrebe uvoľnenia niektorých informácií (napr. v prípade žiadosti o spoluprácu s verejnosťou v prípade pátrania po osobách alebo veciach dôležitých pre trestné konanie).^[11]

Za jeden z najvýznamnejších prienikov do neverejnosti prípravného konania sa považuje povinnosť orgánov činných v trestnom konaní informovať o ich činnosti počas celého priebehu trestného konania.^[12] Okrem toho charakter neverejnosti prípravného konania sa z objektívnych dôvodov dostáva do inej polohy po tom, čo bolo vykonané takzvané „preštudovanie spisov“ oprávnenými osobami podľa § 208 Trestného poriadku.

Napriek týmto konštatovaniam je uplatňovanie zásady neverejnosti prípravného konania jedným z efektívnych spôsobov ochrany informácií o trestnom konaní.

Iná situácia, ktorá ovplyvňuje ochranu informácií o trestnom konaní, sa týka verejnosti konania pred súdom. V Trestnom poriadku je zásada verejnosti ako jedna zo základných zásad trestného konania upravená v ustanovení § 2 ods. 17. Verejné prerokovanie trestnej veci pred súdom je garantované aj na ústavnej a medzinárodnej úrovni. Ústavnoprávny rámec pre uplatňovanie zásady verejnosti poskytuje čl. 48 ods. 2 Ústavy SR, ktorý znie „každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prieťahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Verejnosť možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom“.

Začať treba asi tým, že úlohou zásady verejnosti konania pred súdom je umožniť verejnosti podieľať sa na kontrole riadneho výkonu súdnictva a zabráňovať zásahom do rozhodnutí a nezávislosti súdov.^[13] Avšak aj uplatňovanie takej významnej zásady, akou je zásada verejnosti v rámci trestného konania, je možné obmedziť. Obmedzenie verejnosti konania pred súdom vyplýva už z obsahu základnej zásady trestného konania, konkrétne z ustanovenia § 2 ods. 17 Trestného poriadku, podľa ktorého môže byť verejnosť vylúčená z verejného zasadnutia alebo hlavného pojednávania len v prípadoch, ktoré sú vyslovene stanovené Trestným poriadkom.

Dôvodom pre vylúčenie verejnosti môže byť skutočnosť, že v niektorých prípadoch je potrebné rešpektovať všeobecný záujem alebo záujem určitých osôb na nezverejňovaní určitých údajov, pri ktorých prevažuje intenzita tohto záujmu nad požiadavkami verejného pojednania veci pred súdom. Konkrétne podmienky uplatňovania zásady verejnosti na hlavnom pojednávaní sú upravené v ustanoveniach § 249 až 251 Trestného poriadku. Zákonodarcu zdôrazňuje, že hlavné pojednávanie

súd zásadne koná verejne, a to preto, aby bola verejnosti poskytnutá možnosť v čo najširšej miere sledovať prejednanie veci a aby sa tak čo najúčinnšie prejavilo výchovné pôsobenie trestného stíhania na verejnosť (§ 249 ods. 1 TP).

Trestný poriadok výslovne stanovuje ako jednu zo základných podmienok účasti verejnosti na hlavnom pojednávaní podmienku, že „hlavné pojednávanie môžu sledovať len neozbrojené osoby, ak nejde o osoby povinné nosiť zbraň z dôvodu plnenia služobných úloh“. Takými osobami sú napríklad príslušníci Zboru väzenskej a justičnej stráže, ktorí vykonávajú v priestoroch súdu bezpečnostnú službu (§ 249 ods. 2 TP).

Už bolo uvedené, že zásada verejnosti hlavného pojednávania sa neuplatňuje absolútne. Trestný poriadok upravuje podmienky kedy verejnosť môže byť na hlavnom pojednávaní vylúčená a podmienky, kedy musí byť vylúčená. Verejnosť na hlavnom pojednávaní **môže byť vylúčená** len vtedy, ak by verejné prejednávanie veci ohrozilo tajomstvo chránené osobitným zákonom, verejný poriadok, mravnosť alebo bezpečnosť alebo ak to vyžaduje iný dôležitý záujem obžalovaného, poškodeného, jeho blízkych osôb alebo svedkov (§ 249 ods. 3 TP). Verejnosť **musí byť vylúčená** počas výsluchu agenta a ak ide o ochranu utajovaných skutočností (§ 249 ods. 3 TP). V tejto súvislosti treba upozorniť aj na to, že verejnosť možno vylúčiť aj na časť hlavného pojednávania. O vylúčení verejnosti rozhodne súd z úradnej povinnosti alebo na návrh prokurátora, obžalovaného alebo poškodeného v ktoromkoľvek štádiu súdneho konania po vypočutí strán uznesením, ktoré verejne vyhlási. Po vyhlásení uznesenia, proti ktorému nie je prípustný opravný prostriedok, sú osoby, ktoré hlavné pojednávanie ako verejnosť sledujú, povinné opustiť pojednávacie miestnosť (§ 249 ods. 4 TP).

Pri rozhodovaní o vylúčení verejnosti z hlavného pojednávania platia dve zásadné výnimky. Jednou z nich je, že rozhodnutie súdu o vylúčení verejnosti sa nikdy nemôže týkať prokurátora, obžalovaného a jeho obhajcu, poškodeného, a ani úradnej osoby, ktorej úlohou je zabezpečiť riadny priebeh pojednávania (§ 249 ods. 5 TP). Tou druhou výnimkou je, že rozsudok musí byť vyhlásený vždy verejne (§ 249 ods. 6 TP).

Do kategórie možného obmedzenia verejnosti na hlavnom pojednávaní patrí uplatnenie nasledovných dvoch zákonných výnimiek. Konkrétne môže súd odoprieť prístup na hlavné pojednávanie maloletým a tým, u ktorých je obava, že by rušili dôstojný priebeh hlavného pojednávania. Môže tiež urobiť nevyhnutné opatrenia proti prepĺňaniu pojednávacej siene (§ 250 ods. 1 TP).

Ak bola verejnosť vylúčená z dôvodov uvedených v ustanovení [§ 249 ods. 3](#) Trestného poriadku, môže súd z dôležitých dôvodov povoliť jednotlivým osobám prístup na hlavné pojednávanie. Na žiadosť obžalovaného musí byť povolený prístup jeho dvom dôverníkom. To však neplatí pri výsluchu agenta. Ak je obžalovaných viac, má právo na voľbu dôverníkov každý z nich. Ak by celkový počet dôverníkov vzrástol na viac ako šesť a obžalovaní by sa medzi sebou nedohodli, vykoná výber súd. Ak bola verejnosť vylúčená pre ochranu utajovaných skutočností, ohrozenie tajomstva chráneného zákonom, prípadne bezpečnosti alebo iného dôležitého záujmu svedkov, môžu byť za dôverníkov zvolené len také osoby, voči ktorým nemá súd výhrady. Pred týmto rozhodnutím si súd vyžiada vyjadrenie prokurátora.

Výslovné pravidlo ochrany informácií o trestnom konaní je upravené v ustanovení § 250 ods. 3 Trestného poriadku, podľa ktorého „ak bola verejnosť vylúčená z dôvodu ochrany utajovaných skutočností alebo ohrozenia tajomstva chráneného zákonom, upozorní súd prítomných na následky

toho, keby nepovolánym osobám prezradili skutočnosti, o ktorých sa na hlavnom pojednávaní dozvedia. Súd tiež môže zakázať, aby si prítomní robili zvukové alebo obrazové záznamy alebo písomné poznámky“. Podobným pravidlom ochrany informácií o trestnom konaní je aj ustanovenie § 251 ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorého „ak súd rozhodol o vylúčení verejnosti podľa § 249 ods. 3 Trestného poriadku a hlavné pojednávanie je v dôsledku toho neverejné, je zakázané zverejňovať z neho informácie týkajúce sa skutočností a okolností, pre ktoré bola verejnosť vylúčená.

Za dôležité pravidlá ochrany informácií o trestnom konaní v prípade uplatňovania verejnosti hlavného pojednávania možno považovať pravidlo, podľa ktorého súd môže prítomným osobám uložiť povinnosť zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach, ktoré požívajú ochranu podľa zákona^[14] a o ktorých sa v priebehu pojednávania dozvedeli. Súd o tom rozhodne uznesením, proti ktorému sťažnosť nie je prípustná (§ 251 ods. 2 TP). Z dôvodu zabezpečenia údajov o týchto osobách sa takéto uznesenie uvedie v zápisnici o hlavnom pojednávaní s uvedením identifikačných údajov osôb, ktoré sa ho zúčastnili (§ 251 ods. 3 TP).

IV. Ochrana informácií o osobe svedka a o osobe poškodeného ako spôsob ochrany informácií o trestnom konaní

Do rámca problematiky ochrany informácií o svedkovi a o poškodenom priamo zapadá ochrana súkromia svedkov, poškodených osôb a obetí trestných činov , ktorej význam spočíva v požiadavke zaistenia ohľaduplného a zároveň čo najmenej stigmatizujúceho prístupu k osobám, ktoré sa nezávisle na svojej vôli stali trestným činom dotknutými osobami.

Právna úprava vytvára právny rámec pre **dva základné spôsoby ochrany svedka**. Podstatu jedného spôsobu tvorí anonymita osoby svedka pri procesných úkonoch v rámci trestného konania tak, že je utajená jeho totožnosť a podoba. Hovoríme o takzvanom „**utajovanom svedkovi**“. „Utajený svedok“ je pojem, ktorý bol výslovne účelovo vytvorený trestno-právnu teóriou z dôvodu názorného a rýchleho pochopenia špecifického postavenia takéhoto svedka, ale aj z dôvodu jasného odlíšenie od postavenia „ohrozeného svedka“ alebo „chráneného svedka“, ako inštitútov osobitného právneho predpisu. Trestný poriadok teda pojem „utajený svedok“ vo svojich ustanoveniach nepoužíva. Vo svojich ustanoveniach, ktoré sa týkajú takéhoto svedka, používa najmä formuláciu „svedok, ktorého totožnosť je utajená“ (napríklad § 125 ods. 3 Trestného poriadku). Podstata druhého spôsobu ochrany svedka je založená na zaradení svedka, prípadne aj iných osôb (napr. najbližších príbuzných svedka) do špeciálneho programu ochrany svedka, v rámci ktorého sa jemu a prípadne aj jeho najbližším príbuzným poskytuje dlhodobá a komplexná ochrana počas trestného konania a aj po ňom. V tomto prípade hovoríme o takzvanom „**ohrozenom a chránenom svedkovi**“. Prvý spôsob ochrany je upravený v Trestnom poriadku^[15] a druhý v osobitnom, respektíve v osobitných právnych predpisoch. Osobitným predpisom vytvárajúcim právny rámec pre program ochrany ohrozeného a chráneného svedka je zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.

Základným ustanovením Trestného poriadku, ktoré upravuje jednotlivé spôsoby utajenia totožnosti svedka za účelom jeho ochrany je ustanovenie § 136 Trestného poriadku. Podľa ustanovenia § 136 ods. 1 Trestného poriadku „ak je dôvodná obava, že svedok alebo jemu blízka osoba sú pre uvedenie bydliska svedka ohrození, môže sa svedkovi povoliť, aby namiesto bydliska uviedol pracovisko alebo inú

adresu, na ktorú sa mu môže doručiť predvolanie.“ Jeden zo základných pojmov tohto ustanovenia „dôvodná obava“ nie je zákonne definovaný. Trestno-právna teória takouto obavou rozumie „vyšší stupeň tiesnivého pocitu zo zla, ktorým sa vyhráža. Naproti tomu však nie je potrebné, aby takáto obava skutočne vznikla, stačí možnosť vzniku dôvodnej obavy“.^[16] Okrem toho pre výklad dôvodnej obavy ohrozenia svedka je smerodajný interný predpis Generálnej prokuratúry SR, konkrétne Stanovisko generálneho prokurátora č. 5/1995.^[17] V uvedenom stanovisku sa predpokladá, že „obava z ohrozenia svedka alebo jemu blízkej osoby sa musí zakladať na konkrétnych skutočnostiach a dôkazoch, musí byť objektívna, reálna a intenzita ohrozenia musí byť úmerná požiadavkám vyplývajúcim z daného ustanovenia. Ďalším dôležitým pojmom pre ustanovenie § 136 ods. 1 Trestného poriadku je pojem „ohrozenie“. Ani tento pojem nie je legálne definovaný. Predpokladá sa však, že „ohrozenie“ spočíva vo vzniku nebezpečenstva, ktoré hrozí nielen ako ujma na základných právach svedka na život, zdravie, ale aj ako ujma na ďalších jeho zákonom chránených práv, záujmov či hodnôt ako aj práv jemu blízkych osôb (napr. majetku, domovej slobody a pod.).

Postup podľa tohto ustanovenia poskytuje svedkovi menej intenzívny stupeň ochrany. Použitie takého postupu predpokladá menej závažné ohrozenie svedka alebo jemu blízkej osoby zo strany osôb, pred ktorými sa dané údaje utajujú. Pod pojmom „osoba blízka svedkovi“ treba rozumieť osobu, voči ktorej by svedok mal podľa § 130 ods. 2 Trestného poriadku právo odoprieť výpoveď. Z formulácie § 136 ods. 1 Trestného poriadku vyplýva, že v ňom predpokladaný postup je možný len na základe predchádzajúcej žiadosti svedka, ako aj to, že na takýto postup je treba súhlas, ktorý v prípravnom konaní môže dať prokurátor a v konaní na súde predseda senátu, respektíve samosudca (§ 136 ods. 4 Trestného poriadku).

Ďalší spôsob utajenia údajov o totožnosti svedka je upravený v ustanovení § 136 ods. 2 Trestného poriadku. Podľa tohto ustanovenia „ak je dôvodná obava, že oznámením totožnosti, bydliska, prípadne miesta pobytu svedka je ohrozený jeho život, zdravie, telesná integrita, alebo ak také nebezpečenstvo hrozí jemu blízkej osobe, môže sa svedkovi povoliť, aby neuvádzal údaje o svojej osobe. Na hlavnom pojednávaní však musí uviesť, ako sa oboznámil so skutočnosťami, o ktorých vypovedal. Materiály, ktoré umožňujú zistenie totožnosti takého svedka, sa ukladajú na prokuratúre a v konaní pred súdom u predsedu senátu. Do spisu sa zakladajú len vtedy, ak ohrozenie pominie. Aj takému svedkovi v prípade potreby možno položiť otázky o okolnostiach, ktoré sa týkajú jeho hodnovernosti, a tiež otázky týkajúce sa jeho vzťahu k obvinenému alebo poškodenému.“

Dôvodná obava v tomto prípade, musí byť tak isto založená na konkrétnych skutočnostiach a dôkazoch. Musí byť objektívna a reálna, pričom intenzita ohrozenia musí byť úmerná požiadavkám vyplývajúcim z daného ustanovenia. Pre naplnenie podmienok sa vyžaduje sa ohrozenie života, zdravia, alebo telesnej integrity spomínaných osôb.^[18] Okrem toho postup podľa tohto ustanovenia prichádza do úvahy vtedy, ak by utajenie svedka podľa § 136 ods. 1 Trestného poriadku bolo nedostatočné. Dikcia „môže sa svedkovi povoliť“, takisto ako v prípade postupu podľa § 136 ods. 1 Trestného poriadku, predpokladá vydanie, respektíve odopretie, súhlasu na takýto postup prokurátorom v prípravnom konaní, alebo predsedom senátu (samosudcom), a to výlučne len na základe žiadosti svedka (§ 136 ods. 4 Trestného poriadku).

Špeciálny spôsob utajenia údajov o totožnosti svedka, a tým aj špeciálny spôsob ochrany svedka predstavuje postup podľa ustanovenia § 136 ods. 5 Trestného poriadku. Podľa tohto ustanovenia „možno pri odhaľovaní zločinov, korupcie, trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa alebo trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti výnimočne pri svedkovi použiť primerane ustanovenie §117 ods. 3 Trestného poriadku“. Osobitosť spočíva v tom, že v tomto prípade môže svedok uviesť osobné údaje pod legendou, pričom jeho pravé údaje zostanú utajené.

Významným ustanovením z hľadiska úpravy poskytovania informácií o subjektoch trestného konania v nadväznosti na práva svedka a jeho ochranu je ustanovenie § 139 Trestného poriadku. Podľa tohto ustanovenia má svedok, ktorému hrozí nebezpečenstvo v súvislosti s pobytom obvineného alebo odsúdeného na slobode, právo požiadať o poskytnutie informácie o: a) prepustení alebo úteku obvineného z väzby, b) prepustení alebo úteku odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody, c) prerušení výkonu trestu odňatia slobody, d) prepustení alebo úteku odsúdeného z výkonu ochranného liečenia zo zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti, e) zmene formy výkonu ochranného liečenia z ústavného liečenia na ambulantné liečenie, alebo f) prepustení alebo úteku odsúdeného z výkonu detencie.

Bez žiadosti svedka orgán činný v trestnom konaní alebo súd poskytne svedkovi informácie podľa predchádzajúceho ustanovenia, ak zistí, že svedkovi hrozí nebezpečenstvo v súvislosti s pobytom obvineného alebo odsúdeného na slobode. Svedok sa môže výslovným vyhlásením písomne alebo ústne do zápisnice tohto práva vzdať.

Okrem svedka je dôležitou osobou v trestnom konaní aj poškodený. Podľa § 46 ods. 1 Trestného poriadku sa poškodeným rozumie osoba, ktorej bolo trestným činom nejakým spôsobom ublížené na zdraví, bola jej spôsobená morálna ujma, materiálna ujma alebo iná škoda alebo boli ohrozené, či dokonca porušené jej zákonom dané a zákonom chránené práva a slobody.

Pre ucelenosť danej problematiky je vhodné spomenúť niektoré podstatné práva poškodeného v rámci trestného konania. Trestný poriadok v § 46 a v nasledujúcich ustanoveniach presne vymedzuje situácie, ktoré poškodenému priznávajú právo na uplatnenie si nárok na náhradu škody, právo na upovedomenie takejto osoby a právo vyjadriť súhlas s trestným stíhaním. Okrem týchto práv má poškodený právo aj na predkladanie dôkazov, podávanie návrhov na vykonanie určitých dôkazov alebo návrhy na doplnenie dôkazov. Poškodený môže taktiež nahliadať do spisov, robiť z nich výpisy, poznámky a robiť kópie, môže sa aj zúčastňovať na hlavnom pojednávaní alebo verejnom zasadnutí alebo môže uplatniť právo mať záverečnú reč, či podať opravný prostriedok.

Ustanovenie § 46 ods. 8 a 9 Trestného poriadku upravuje podmienky a postup pri uplatňovaní práva poškodeného na informácie o osobe obvineného alebo odsúdeného. Ide o také isté právo ako má svedok podľa § 139 Trestného poriadku.

Bez žiadosti poškodeného orgán činný v trestnom konaní alebo súd poskytne poškodenému spomínané informácie, ak zistí, že poškodenému hrozí nebezpečenstvo v súvislosti s pobytom obvineného alebo odsúdeného na slobode. Poškodený môže svoje rozhodnutie o práve byť informovaný o týchto skutočnostiach zmeniť. Informácia sa poškodenému neposkytne v prípade, ak by jej poskytnutím mohlo dôjsť k ohrozeniu života alebo zdravia obvineného alebo odsúdeného. Predmetná situácia môže nastať v prípade existencie dôvodov domnievať sa, že poškodený plánuje alebo hrozí odplatou voči

páchateľovi za spáchaný trestný čin. Poškodený má možnosť kedykoľvek zmeniť svoje rozhodnutie, aby bol informovaný o týchto skutočnostiach, pričom na túto zmenu sa má v ďalšom konaní prihliadnuť.

Na základe uvedených skutočností možno konštatovať, že zákonodarca vyslovene pragmaticky poníma ochranu informácií o jednotlivých subjektoch trestného konania a poskytuje ju nielen obvinenému ale aj svedkovi a poškodenému.

V. Uplatňovanie zákazu výsluchu svedka a práva svedka odmietnuť výpoveď ako spôsoby ochrana informácií v trestnom konaní

Podľa ustanovenia § 129 ods. 1 Trestného poriadku „**nesmie byť svedok vypočúvaný o okolnostiach, ktoré tvoria utajovanú skutočnosť, a ktoré je povinný zachovávať v tajnosti.**“ Ale aj svedok, na ktorého sa vzťahuje zákaz výsluchu svedka podľa § 129 ods. 1 Trestného poriadku, a ktorý je povinný o okolnostiach, ktoré tvoria utajovanú skutočnosť zachovávať mlčanlivosť, môže o nich vypovedať, ak bol príslušným orgánom od takej povinnosti oslobodený. V zásade sa s utajovanými skutočnosťami môžu legálnym spôsobom oboznamovať len oprávnené osoby. V tejto súvislosti však treba zdôrazniť, že zákaz výsluchu svedka podľa § 129 ods. 1 Trestného poriadku sa viaže tak na osoby, ktoré sa s utajovanými skutočnosťami oboznámili oprávnene, teda legálne, ako aj na osoby, ktoré tak urobili bez oprávnenia, teda nelegálne. Od povinnosti mlčanlivosti o utajovaných skutočnostiach môže takú osobu na účely výsluchu svedka oslobodiť vedúci ústredného orgánu štátnej správy, do ktorého pôsobnosti utajovaná skutočnosť patrí (§ 40 ods. 1 citovaného zákona o utajovaných skutočnostiach). Zákaz výsluchu sa vzťahuje aj na tie procesné úkony vykonávané so svedkom, ktorých podstatu tvorí osobitný spôsob výsluchu, a na vykonanie ktorých nemožno svedka nútiť. Napríklad môže ísť o konfrontáciu, rekogníciu, vyšetrovací pokus, rekonštrukciu a preverku výpovede na mieste, ak je ich súčasťou vykonanie výsluchu svedka. Zákaz výsluchu podľa § 129 ods. 1 Trestného poriadku platí aj po zániku oprávnenia oboznamovať sa s utajovanými skutočnosťami.^[19]

Podľa ustanovenia § 129 ods. 2 Trestného poriadku „**svedok nesmie byť vypočúvaný ani vtedy, keby svojou výpoveďou porušil zákonom alebo medzinárodnou zmluvou uloženú alebo uznanú povinnosť mlčanlivosti.**“ Ale aj v tomto prípade môže byť svedok vypočúvaný, ak bol od povinnosti mlčanlivosti oslobodený príslušným orgánom alebo tým, v záujme koho má svedok túto povinnosť. Napríklad advokát je vo vzťahu k svojmu klientovi podľa zákona o advokácii, povinný zachovávať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v súvislosti s výkonom advokácie. Advokát by o týchto skutočnostiach mohol vypovedať len vtedy, ak by ho od povinnosti zachovávať mlčanlivosť oslobodil klient a po smrti klienta ako fyzickej osoby, či po právnom zániku klienta ako právnickej osoby, jeho právny nástupca, pokiaľ však sám advokát neusúdi, že oslobodenie od povinnosti zachovávať mlčanlivosť je v neprospech klienta^[20].

Zákaz výsluchu svedka podľa ustanovenia § 129 ods. 2 Trestného poriadku sa však nevzťahuje na svedeckú povinnosť týkajúcu sa trestného činu, ktorý má svedok povinnosť prekaziť podľa Trestného zákona. Podľa Trestného zákona sa povinnosť prekaziť trestný čin vzťahuje na trestné činy uvedené v skutkovej podstate trestného činu neprekazenie trestného činu (§ 341). V prípade týchto trestných činov sú orgány činné v trestnom konaní alebo súd povinné svedka vypočuť aj vtedy, ak by sa naňho inak vzťahoval zákaz výsluchu, s výnimkou prípadov, na ktoré sa vzťahuje zákaz porušenia spovedného tajomstva (§ 341 ods. 4 Trestného zákona).^[21] Svedok viazaný povinnosťou mlčanlivosti podľa § 129

ods. 2 Trestného poriadku teda musí vypovedať, ak ide o trestné činy uvedené v ustanovení § 341 ods. 1 Trestného zákona, okrem spomínanej výnimky súvisiacej dodržaním spovedného tajomstva.

Povinnosť mlčanlivosti podľa § 129 ods. 2 Trestného poriadku, a teda aj zákaz výsluchu, trvá aj po zániku pracovného pomeru alebo funkcie, počas ktorých vznikol.

Na zákaz výsluchu podľa § 129 Trestného poriadku musí orgán vykonávajúci výsluch dbať z úradnej povinnosti. Ak takéto osoby neboli oslobodené od povinnosti mlčanlivosti, nesmú byť vypočuté, aj keby samy chceli vypovedať. V prípade zákazu výsluchu ide o povinnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdu takéhoto svedka nevypočúvať, ako aj o povinnosť a zároveň aj o právo svedka nevypovedať.

V prípade osôb **oprávnených odoprieť výpoveď**, na rozdiel od zákazu výsluchu svedka, kedy zákon chráni skôr vzťahy verejnej povahy a formálno-komerčné vzťahy, zákon chráni vzťahy spravidla prevažne súkromnej či rodinnej povahy. **Právo odoprieť výpoveď má:**

a) príbuzný obvineného v priamom rade, teda predok a potomok (napr. syn, otec, starý otec), jeho súrodenec, osvojiteľ, osvojenec, manžel adruh (§ 130 ods. 1 Trestného poriadku).

Dôvodom odopretia výpovede podľa § 130 ods. 1 Trestného poriadku je samotná existencia príbuzenského alebo iného rodinného pomeru k obvinenému. V praxi to znamená, že ak sa proti obvinenému vedie trestné stíhanie, odopretie výpovede možno odôvodniť existenciou tejto skutočnosti, s konkrétnym poukázaním na príbuzenský pomer.

Právo svedka odoprieť výpoveď sa vzťahuje na výpoveď ako celok. Ak sú dané zákonné podmienky pre uplatnenie práva svedka odoprieť výpoveď podľa § 130 ods. 1 Trestného poriadku, svedok sa musí rozhodnúť, respektíve má právo si vybrať, či odmietne výpoveď ako celok, alebo či sa rozhodne výpoveď poskytnúť.

O práve odoprieť výpoveď musí byť svedok orgánom vykonávajúcim výsluch riadne poučený, či už je to v prípravnom konaní alebo v konaní pred súdom, a to pred začatím samotného výsluchu. Taktiež musí byť svedok o tomto práve poučený vždy vtedy, ak sa výsluch dopĺňa alebo opakuje, ako aj vtedy, keď subjekt vykonávajúci výsluch poučuje osobu mladšiu ako 15 rokov (V 22/88). Súčasťou riadneho poučenia o práve odoprieť výpoveď je identifikácia skutku, ktorého sa má výpoveď týkať, a identifikácia osoby obvineného, v ktorého veci má svedok vypovedať. Bez takejto identifikácie osoby obvineného nemôže totiž svedok posúdiť, či má alebo nemá právo odoprieť výpoveď.

Zákon priamo nerieši problém súvisiaci s tým, kto je oprávnený posudzovať opodstatnenosť dôvodu pre uplatnenie práva svedka odmietnuť výpoveď podľa ustanovenia § 130 ods. 1 Trestného poriadku, ani spôsob preukazovania, či preverenia niektorého v ňom uvedených príbuzenských alebo rodinných vzťahov. Je však logické, aby právo posúdiť existenciu dôvodu odmietnuť svedeckú výpoveď mal ten subjekt, ktorý výsluch vykonáva, teda orgán činný v trestnom konaní alebo súd. Pri riešení pochybností o tom, či určitý príbuzenský alebo rodinný vzťah medzi svedkom a obvineným ku dňu výsluchu existuje, možno vychádzať z právneho rámca upravujúceho tzv. prejudiciálne otázky v ustanovení § 7 Trestného poriadku.^[22]

b) „osoba, ktorá by svojou výpoveďou spôsobila nebezpečenstvo trestného stíhania sebe, svojmu príbuznému v priamom rade, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi, osvojencovi, manželovi alebo

druhovi, alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťovala ako ujmu vlastnú“ (§ 130 ods. 2 Trestného poriadku prvá veta).

Právo svedka odoprieť výpoveď, ak by svojou výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo osobám uvedeným v ustanovení § 130 ods. 2 prvá veta Trestného poriadku, je dôsledkom ústavnej ochrany pred takouto povinnosťou.^[23] V prípade odmietnutia svedeckej výpovede podľa ustanovenia § 130 ods. 2 prvá veta Trestného poriadku nie je vlastne vždy možné overiť, či medzi svedkom a osobou, ktorej by mohol svedok svojou výpoveďou spôsobiť nebezpečenstvo trestného stíhania, existuje zákonom predpokladaný príbuzenský, rodinný alebo obdobný pomer, pretože z podstaty veci vyplýva, že totožnosť tejto osoby je anonymná a žiadať od svedka, aby túto osobu identifikoval, by bolo v priamom rozpore s účelom tohto ustanovenia. Zákon bližšie neurčuje, ktoré osoby možno považovať za „iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťoval ako vlastnú ujmu“. Určitú odpoveď na otázku, ktoré osoby spĺňajú toto vymedzenie možno čiastočne nájsť v judikatúre. „Otázku, či by svedok ujmu spočívajúcu v nebezpečenstve trestného stíhania, ktorú by svojou výpoveďou mohol spôsobiť obvinenému, s ktorým je v pomere rodinnom alebo obdobnom rodinnému pomeru (nie však v súrodeneckom, manželskom, pomere druh a družka, osvojeneckom alebo príbuzenskom v priamom pokolení), pociťoval právom ako ujmu vlastnú v zmysle § 100 ods. 2 Trestného poriadku (teraz § 130 ods. 2 – pozn. autora), treba posudzovať nielen z hľadiska momentálnych vzťahov k obvinenému, ale tiež so zreteľom na ďalšie, v konkrétnom prípade reálne existujúce a po dlhší čas trvajúce citové a rodinné, resp. rodinným vzťahom obdobné a pre rodinný život svedka dôležité väzby a vzťahy, ktoré vo svojom súhrne majú podstatný význam pre posúdenie uvedenej otázky“(R 11/1995: I).

V porovnaní s odopretím výpovede podľa § 130 ods. 1 Trestného poriadku, ktoré sa vzťahuje na celú svedeckú výpoveď si možno položiť otázku, či možno aj v prípade odopretia výpovede podľa § 130 ods. 2 prvá veta Trestného poriadku odmietnuť výpoveď ako celok. Právo odoprieť výpoveď z dôvodov, ktoré upravuje toto ustanovenie Trestného poriadku, je obmedzené iba na jeden smer a dôvod, ktorým je nebezpečenstvo, že svedok by spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo osobám uvedeným v tomto ustanovení. Zvyšnej časti výpovede sa právo odmietnuť výpoveď netýka a svedok je povinný vypovedať. Svedok síce môže odmietnuť vypovedať, avšak musí uviesť dôvod, pre ktorý sa takto rozhodol. Samozrejme od svedka nemožno vyžadovať také podrobné vysvetlenie odmietnutia, že by toto vysvetlenie vlastne potvrdilo dôvodnosť stíhania. To by bolo v rozpore so zmyslom tohto ustanovenia.^[24] O oprávnenosti odopretia výpovede rozhoduje subjekt, ktorý výsluch oprávnene vykonáva.

V oboch prípadoch práva svedka môcť odoprieť výpoveď podľa § 130 Trestného poriadku však zákon chráni a rešpektuje príbuzenské vzťahy a umožňuje svedkovi nevypovedať, aby ho tak nestaval pred morálnu dilemu. Čiže vypovedať pravdu, a tým poškodiť blízkeho príbuzného, ako aj samého seba, resp. vypovedať s uvedením nepravdy preto, aby neprihorošil svojim blízkym, či sebe a vystaviť tak seba nebezpečenstvu trestného stíhania za trestný čin krivej výpovede a krivej prisahy podľa § 346 Trestného zákona.

c) osoba, ktorá by výpoveďou porušila „spovedné tajomstvo alebo tajomstvo informácie, ktorá jej bola zverená ústne alebo písomne pod podmienkou mlčanlivosti ako osobe poverenej s pastoračnou starostlivosťou“ (§ 130 ods. 2 posledná veta Trestného poriadku).

V tomto prípade osobou (svedkom), ktorá je oprávnená odprieť výpoveď je predovšetkým osoba s postavením kňaza alebo osoba poverená štátom registrovanou cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou k pastoračnej starostlivosti, ktoré disponujú s určitými skutočnosťami, o ktorých by mali vypovedať. Ide o informácie, ktoré sa dozvedeli pri individuálnej spovedi (v prípade katolíckych a gréckokatolíckych kňazov, ale aj iných osôb viazaných spovedným tajomstvom) alebo pri ústnom rozhovore či písomne pod podmienkou mlčanlivosti (osoba určená vnútornými predpismi štátom registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti na pastoračnú starostlivosť),^[25] od inej osoby za predpokladu, že ide o informácie dôležité pre trestné konanie, ktoré sú spôsobilé vystaviť nebezpečenstvu trestného stíhania túto osobu, ktorá v rámci individuálnej spovede, na ktorú sa viaže spovedné tajomstvo alebo v rámci pastoračného rozhovoru takú informáciu zverila.^[26]

Oprávnenie odprieť výpoveď vyplýva najmä zo skutočnosti, že štát uznáva povinnosť mlčanlivosti osôb poverených vykonávať duchovnú činnosť. Spovedníkovi sa úplne zakazuje použitie poznatku získaného zo spovede, ktorý by priťažil kajúcnikovi, aj keď je vylúčené akékoľvek nebezpečenstvo odhalenia.^[27] Slovenská republika v Základnej zmluve medzi Slovenskou republikou s Svätou stolicou, konkrétne v článku č. 8 ods. 1 uznáva, že spovedné tajomstvo je nedotknuteľné. Táto nedotknuteľnosť zahŕňa právo odmietnuť výpoveď pred štátnymi orgánmi Slovenskej republiky.

Právo svedka odprieť výpoveď sa nevzťahuje len na výsluch svedka, ale svedok ho môže uplatniť aj pri iných dôkazných prostriedkoch ním vykonávaných, ako napríklad ako rekognícia, konfrontácia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus či previerka výpovede na mieste.

VI. Úprava nazerania do trestných spisov ako spôsob ochrany informácií o trestnom konaní

Právny rámec inštitútu nazerania do spisov poskytuje ustanovenie § 69 Trestného poriadku. Spisom sa na účely Trestného poriadku rozumejú listiny, ktoré v rámci svojho obsahu môžu disponovať určitými listinnými dôkazmi, písomnosťami o konkrétnych vykonaných úkonoch v rámci trestného konania alebo iné prílohy tvoriace ich neodlučiteľnú súčasť. Trestný poriadok na základe povahy svojich ustanovení poskytuje rozdelenie práva na nazeranie do spisov do dvoch okruhov.

Do prvého okruhu sú zaradené subjekty trestného konania – obvinený, poškodený, obhajca obvineného, splnomocnenec, zúčastnená osoba a iné osoby vymenované v ustanovení § 69 ods. 1 Trestného poriadku, pričom oprávnenie nazeráť do spisov pre tieto oprávnené subjekty nie je neobmedzené. Táto skutočnosť plynie z nemožnosti nazeráť do časti spisu obsahujúceho osobné údaje e o totožnosti ohrozeného svedka, chráneného svedka, utajeného svedka, či krycie údaje ohľadom pravej totožnosti agenta, alebo z nemožnosti nazeráť do zápisnice o hlasovaní.^[28] Oprávnené osoby si môžu zo spisového materiálu robiť poznámky, výpisy alebo vytvárať fotokópie na vlastné náklady.

Do druhého okruhu sú zaradené osoby, ktoré aj napriek faktu, že nie sú Trestným poriadkom konkretizované, tak sa im priznáva právo nazeráť do spisov. Sú nimi osoby majúce právo na podanie opravného prostriedku v prospech obvineného. Môže ísť napríklad o súrodencia obvineného, jeho

príbuzného v priamom rade, jeho osvojiteľa, jeho manžela alebo obdobného subjektu. Ak to je potrebné na uplatnenie práv týchto osôb, tak právo na nazeranie do spisov je možné priznať len v priebehu prípravného konanie so súhlasom orgánov činných v trestnom konaní alebo na základe súhlasu predsedu senátu.^[29]

Odprieť právo na nazeranie do spisov je možné len zo závažných dôvodov a len v prípravnom konaní. Takéto obmedzenie musí byť odôvodnené a môže ho vydať len orgán činný v trestnom konaní alebo sudca pre prípravné konanie. V prípade zamietnutia nazretia do spisu oprávnenej osoby musí byť závažnosť dôvodov čo najskôr preskúmaná prokurátorom (v prípade, ak bolo právo odopreté policajným príslušníkom), nadriadeným prokurátorom (v prípade, ak bolo právo obmedzené prokurátorom) alebo senátom okresného súdu (ak bolo právo obmedzené sudcom pre prípravné konanie).

V súvislosti s ochranou osobných údajov a zamietnutím nazerania do spisov je však nevyhnutné vyzdvihnúť ochranu informácií, týkajúcich sa osobných údajov (údajov totožnosti) chráneného svedka, ohrozeného svedka alebo utajeného svedka. Takéto obmedzenie v procesných právach zainteresovaných subjektov trestného konania má pozitívny vplyv nielen z hľadiska ochrany svedkov, ale aj z hľadiska možnosti zneužitia osobných údajov na nekalé účely.^[30]

Ustanovenie § 69 ods. 1 Trestného poriadku výslovne neposkytuje ochranu osobným údajom ostatných osôb, ktorých osobné údaje sú v spise uvedené. Ochrana informácií v podobe osobných údajov ostatných osôb by však mala byť zabezpečená na základe zákona o ochrane informácií príslušným orgánom verejnej moci. Právo štátnych orgánov nazeráť do spisov podľa § 69 ods. 4 Trestného poriadku, nie je dotknuté ustanoveniami počiatočných odsekov § 69 Trestného poriadku.^[31]

Záver

Chápanie trestnoprávnej ochrany informácií, že je to záležitosť len trestného práva hmotného je zúžené, pretože informáciám poskytujú ochranu aj normy trestného práva procesného. Trestné právo procesné disponuje celou radou možností a spôsobov, ako informácie o trestnom konaní efektívne chrániť. Jedným takým spôsobom ochrany informácií v trestnom konaní je napríklad aj striktné dodržiavanie pravidiel zverejňovania informácií o trestnom konaní. Poskytovať ochranu informácií súvisiacich s trestným konaní je možné aj dôsledným uplatňovaním zásady prezumpcie neviny. Podobnú úlohu má aj uplatňovanie zásady verejnosti konania pred súdom. Ďalším zo spôsobov ochrany informácií v trestnom konaní je ochrana informácií o osobe svedka a o osobe poškodeného, ako aj uplatňovanie práva týchto subjektov na informácie slúžiace na ich ochranu. Chrániť informácie o trestnom konaní možno aj aplikáciou procesných inštitútov práva svedka odmietnuť výpoveď a zákazu výsluchu svedka. Značný význam pre ochranu informácií o trestnom konaní má aj úprava nazerania do trestných spisov.

Použité informačné zdroje

Čentéš, J. a kol.: Trestný poriadok. Veľký komentár, aktualizované vydanie. Bratislava: EUROKODEX, 2016,. 959 s. ISBN 978-80-8155-066-9

Čentéš, J. a kol.: Trestný poriadok s komentárom , Bratislava: Eurokódex, Poradca podnikateľa, 2006, ISBN 80-88931-48-7, 695 s.

Čentéš, J., Haťapka, M., Mathern, V., Minárik, Š., Palarec, J., Štíft, P., Trestné právo s vysvetlivkami a judikatúrou, Iura Edition, Bratislava 2006, ISBN 80-8078-077-3, 1344 s.

Hudzík, J.: Niekoľko úvah o poskytovaní informácií v prípravnom konaní. Justičná revue, 55, 2003, č. 11, s. 1067–1070, ISSN 1335-6461

Ivor, J. a kol. Trestné právo procesné, Iura Edition, Bratislava 2010, 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9

Ivor, J. – Polák, P. – Záhora, J. 2017. Trestné právo procesné . Bratislava : Wolter Kluwers. 2017 , 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9

Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní, Praha, Leges, 2010, s. 376.

Mandalík, R.: K niektorým otázkam dokazovania na hlavnom pojednávaní. Justičná revue, 59, 2007, č. 5, ISSN 1335-6461, 59, 2007, č. 5, s. 639 – 641

Minárik, Š. a kol. Trestný poriadok so stručným komentárom, Iura Edition Bratislava 2010, 1392 s. ISBN 978-80-8078-369-3

Perhács, Z.: Oprávnenie a realizácia práva nazerať do trestných spisov: Justičná revue, 63, 2011, č.12, ISSN 1335-6461, 63, s. 1621 – 1630

Růžek, A. a kol.: Trestný poriadok, Komentár, Obzor Bratislava 1977, s. 256

Nález Ústavného súdu SR , III. ÚS 83/01

Stanovisko generálneho prokurátora SR č. 5/95 o ochrane svedka

Poznámky pod čiarou

^[1] Tento príspevok je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0521

^[2] Zákon č. 211/2000 Z.z. o slobodnom prístupe k informáciám

^[3] Čentéš, J. a kol.: Trestný poriadok. Veľký komentár, aktualizované vydanie. Bratislava: EUROKODEX, 2015, s. 28

^[4] Podľa § 2 zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov osobnými údajmi sú údaje týkajúce sa identifikovanej fyzickej osoby alebo identifikovateľnej fyzickej osoby, ktorú možno identifikovať priamo alebo nepriamo, najmä na základe všeobecne použiteľného identifikátora, iného identifikátora, ako je napríklad meno, priezvisko, identifikačné číslo, lokalizačné údaje, alebo online identifikátor, alebo

na základe jednej alebo viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú identitu, fyziologickú identitu, genetickú identitu, psychickú identitu, mentálnu identitu, ekonomickú identitu, kultúrnu identitu alebo sociálnu identitu. Lokalizačnými údajmi podľa [§ 57 ods. 2 zákona č. 351/2011](#) Z. z. o elektronických komunikáciách sú údaje spracúvané v sieti alebo prostredníctvom služby, ktoré označujú geografickú polohu koncového zariadenia užívateľa verejnej služby.

^[5] Maloletým sa rozumie osoba, ktorá nedovršila 15 rok veku – pozn. autora.

^[6] Mladistvým sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov a staršia ako 14 rokov – § 94 Trestného zákona

^[7] Poškodený je osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody – 46 ods. 1 Trestného poriadku

^[8] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Nölkenbockhoff proti Nemecku, z 25. augusta 1987, séria A, č. 123

^[9] Porovnaj Ivor, J., Polák, P., Záhora, J. Trestné právo procesné II. Bratislava : Wolter Kluwers. 2017. s. 17 až 23

^[10] Hudzík, J.: Niekoľko úvah o poskytovaní informácií v prípravnom konaní. Justičná revue, 55, 2003, č. 11, s. 1067 – 1070

^[11] Tamtiež s. 444

^[12] Mandalík, R.: K niektorým otázkam dokazovania na hlavnom pojednávaní. Justičná revue, 59, 2007, č. 5, s. 639 – 641

^[13] Ivor, J. – Polák, P. – Záhora, J. Trestné právo procesné. Bratislava : Wolter Kluwers. 2017. s. 443 – 444

^[14] Napr. bankové tajomstvo, daňové tajomstvo, obchodné tajomstvo, tajomstvo prepravovaných správ , ochrana osobných údajov a pod. – pozn. autora

^[15] Trestno-procesná ochrana svedka v Slovenskej republike je obsiahnutá v ustanoveniach § 136 a 137 Trestného poriadku. Osobitné pravidlá o vykonávaní výsluchu svedka na hlavnom pojednávaní, súvisiace s ochranou svedka, sú obsiahnuté v ustanoveniach § 262, § 262a, a § 273 Trestného poriadku

^[16] Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: Trestné právo hmotné , Osobitná časť, Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 460

^[17] Stanovisko č. 5/95 generálneho prokurátora SR bolo vydané v súvislosti s predchádzajúcim Trestný poriadok (zákon č 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom) , konkrétne s jeho novelou , vykonanou zákonom č. 247/1994 Z.z., ktorou boli zavedené ustanovenia § 101 ods. 3 až 7 a § 101a , upravujúce ochranu svedka. Vzhľadom na relatívne nezmenené znenia ustanovení o ochrane svedka a obsah takejto ochrany v platnom Trestnom poriadku , možno toto „stanovisko“ použiť aj na súčasnú právnu úpravu.

^[18] Napríklad ohrozenie sa týka majetku, alebo domovej slobody – pozn. autora

[19] Čentéš, J. a kol.: Trestný poriadok s komentárom, s. 271

[20] Podrobnejšie pozri § 23 zákona č. 586/2003 Z.z. o advokácii, v znení neskorších predpisov

[21] Čentéš, J., Haťapka, M., Mathern, V., Minárik, Š., Palarec, J., Štíft, P., Trestné právo s vysvetlivkami a judikatúrou, s. 401

[22] Orgány činné v trestnom konaní a súdy sú viazané pri riešení predbežných otázok vtedy, ak o týchto otázkach právoplatne rozhodnú súdy, Ústavný súd SR, Súdny dvor Európskych spoločenstiev alebo iný štátny orgán, a ak nejde o posúdenie viny obvineného (§ 7 ods. 1 druhá veta Trestného poriadku) , respektíve ak ide o riešenie osobného vzťahu, o ktorom sa rozhoduje v inom súdnom konaní (§ 7 ods.2 Trestného poriadku) .

[23] Čl. 47 ods. 1 Ústavy SR č. 460/1992 Zb. v znení neskorších ústavných zákonov znie : „Každý má právo odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkej osobe“. Podobné znenie obsahuje aj čl. 37 ods. Listiny základných práv a slobôd, uvedenej ústavným zákonom č. 23/1991 Zb.

[24] Minárik a kol.: Trestný poriadok, Stručný komentár , Iura Edition Bratislava 2010, s. 411

[25] Ku dňu 31.12.2008 bolo v Slovenskej republike registrovaných nasledovných 18 cirkví a náboženských spoločností: [Apoštolská cirkev](#) na Slovensku , [Bahájske spoločenstvo](#) v Slovenskej republike , [Bratská jednota baptistov](#) v Slovenskej republike, [Cirkev adventistov siedmeho dňa](#) – Slovenské združenie , [Cirkev bratská](#) v Slovenskej republike, [Cirkev československá husitská](#) na Slovensku , [Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní](#) v Slovenskej republike , [Evanjelická cirkev augsburského vyznania](#) na Slovensku , [Evanjelická cirkev metodistická](#) – Slovenská oblasť, [Gréckokatolícka cirkev](#) v Slovenskej republike , [Kresťanské zbory](#) na Slovensku , [Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia](#) v Slovenskej republike, [Novoapoštolská cirkev](#) v Slovenskej republike , [Pravoslávna cirkev](#) na Slovensku , [Reformovaná kresťanská cirkev](#) na Slovensku , [Rímskokatolícka cirkev](#) v Slovenskej republike, [Starokatolícka cirkev](#) na Slovensku , [Ústredný zväz Židovských náboženských obcí](#) v Slovenskej republike. Oprávnenie odmietnuť svedeckú výpoveď podľa § 130 ods. 2 posledná veta Trestného poriadku majú s výnimkou okolností súvisiacich so svedeckým tajomstvom preto len kňazi a osoby poverené pastoračnou starostlivosťou uvedených cirkví a náboženských spoločností

[26] Porovnaj Ivor, J. a kol. Trestné právo procesné, Iura Edition 2010 s. 468

[27] Pozri Čentéš, J. Trestný poriadok s komentárom, s. 273-274

[28] Ivor, J., Polák, P., Záhora, J. :Trestné právo procesné. Bratislava : Wolter Kluwers. 2017. s. 443 – 444

[29] Perhács, Z.: Oprávnenie a realizácia práva nazerať do trestných spisov: Justičná revue, 63, 2011, č.12

[30] Minárik, Štefan a kol. Trestný poriadok. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION spol. s r.o., 2010. s. 233

[31] Perhács, Z.: Oprávnenie a realizácia práva nazerať do trestných spisov: Justičná revue, 63, 2011, č. 12